IZVOARELE ISTORICE ÎN OPERA LUI VASILE ALECSANDRI

DE

I. LĂZĂRESCU

Angajat în lupta pe care generația pașoptistă o inaugurează la 1840 pe tărîm cultural, Vasile Alecsandri desfășoară o activitate literară dintre cele mai bogate. Scriitorul alcătuiește piese de teatru, culege poezii populare, încearcă creații proprii, tipărește versuri în diverse calendare și în noua revistă a lui Mihail Kogălniceanu, „Propășirea" din 1844, scoate la 1855 revista „România literară" și pregătește Unirea. Zi de zi își concentrează atenția asupra realităților sociale pe care mereu le transpune în versurile, în proza și în teatrul său. Cu o facilitate neobișnuită a inspirației trece de la un motiv la altul, imprimînd scrierilor sale sensuri noi. Reformator în domeniul expresiei și tehnicii literare, Vasile Alecsandri își dă seama și de dificultățile începuturilor. „A sosi pe lume într-o țară liberă și civilizată, este o mare favoare a soartei ; a găsi în acea țară o limbă cultă și avută, pentru a-și exprima ideile și simțirile, este un avantaj imens pentru acei chemați a culege lauri pe cîmpul înflorit al literaturii" [1]. Și, dacă a învins greutățile, a fost pentru că, necontenit, poetul și-a întors privirile spre viața largă a poporului și spre trecutul lui istoric. A fost primul dintre poeții români care și-a dat seama de importanța poeziei populare pentru progresul celei culte. Stimulator, programul „Daciei literare" considera trecutul istoric un adevărat rezervor de inspirație. Dragostea de patrie trecea acum mai înainte de orice. Pusă în slujba ideilor de eliberare socială și națională a maselor, opera lui Vasile Alecsandri contribui într-o mare măsură la trezirea conștiinței naționale a poporului, la unirea lui într-un stat național centra-

[1] Cf. Vasile Alecsandri, *Opere complete*, partea a III-a, *Proză*, București, 1876, p. 574.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

lizat. „Spiritele", după mărturia lui Vasile Alecsandri, „începuse a se dezveli la razele civilizației și o mare prefacere în toate se ivi" [2]. Trezirea interesului pentru folclor, publicarea cronicilor moldovene și muntene, studiul istoriei bazat pe cercetarea instituțiilor sociale, toate folosiră la pregătirea ideologică și politică a revoluției burghezo-democratice de la 1848. Influențat apoi de modul de înțelegere al trecutului și de conștiința istorică a reprezentanților romantismului francez, poetul ajunge realizatorul cel mai de seamă al curentului istoric-popular creat în cercul revistei „Dacia literară". Devine adeptul convins al acelei școli „istorice", al cărei exponent ideologic era Mihail Kogălniceanu. Școala aceasta avea și ea un timbru romantic, prin aceea că îndruma pe scriitori să caute teme naționale. Accentuînd importanța istoriei naționale în introducerile revistelor „Dacia literară" și „Arhiva românească", dar, mai ales, în *Cuvînt de deschidere la cursul de istorie națională* [3], Mihail Kogălniceanu cerea ca literatura să fie originală și națională. Era vremea cînd progresul științelor istorice se realiza la noi prin colaborarea dintre Mihail Kogălniceanu și N. Bălcescu, ca rezultat al interesului pentru trecutul național și al încercărilor de a-l înfățișa în literatură, în condițiile dezvoltării conștiinței naționale. În această atmosferă prilejuită de intensificarea studiilor istorice și de interesul pentru tematica istorică în literatură, Vasile Alecsandri își pune întreaga vigoare a talentului în slujba luptei pentru fericirea poporului. Și astfel, de la delicatele acorduri ale cîntecelor de iubire, poetul trece la accentele bărbătești ale poeziei patriotice. Liric prin excelență, Vasile Alecsandri se simte atras și spre poezia narativă. Activitatea sa literară cunoaște și în această direcție o perioadă de pregătire, în care inspirația populară predomină și alta de maturitate în care poetul își primenește izvoarele inspirației, avînd ca sursă principală cronicile și marile fapte ale vitejiei românești. La începutul anului 1876, universul creator al poetului era dominat de elaborarea legendelor. „Nu știu pentru ce și cum am prins gust la acest soi de poezie și mai cu seamă nu pot să-mi dau însumi seama dacă nimeresc sau ba să mă țin furcă de dînsa" [4]. La 4 februarie, același an, sfîrșea legendele orientale *Garda sarailui, Hodja Murad Pașa* și *Becri Mustafa* [5], iar doi ani mai tîrziu răsfoia paginile istoriei noastre cu scopul de a descoperi subiecte pentru dramele sale în versuri.

„După *Doine*, după *Lăcrămioare*, după *Pasteluri* și după *Legende*, de care parte a literaturii îmi rămînea să mă leg? M-am gîndit la teatru... și pe loc am răsfoit paginile istoriei noastre unde am găsit subiecte minunate de drame în versuri [6]. Astfel, pentru tematica legendelor și dramelor sale istorice, poetul cercetează pe lîngă *Cro-*

[2] *Iașii în 1844*, în *vol. cit.*, p. 103.
[3] Cf. Vasile Alecsandri, *Drame istorice*, comentate de George Baiculescu, Craiova, p. XXIX.
[4] Cf. Vasile Alecsandri, *Scrisori*, I, București, 1904, p. 81.
[5] *Ibid.*, p. 82—83.
[6] *Ibid.*, p. 111—112.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

nica românilor și a mai multor neamuri de Gheorghe Șincai, *Domnii Țării Moldovei și viața lor* de Grigore Ureche, *Istoria imperiului otoman* de Dimitrie Cantemir, *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601* de N. Costin și *Letopisețul Țării Moldovei* de Ion Neculce. Dar, ceea ce este important este felul cum Vasile Alecsandri folosește izvoarele istorice. Răsfoind cronicile, poetul nu rămîne la pura contemplare istroică, ci caută să pună totul în raport cu prezentul, însuflețind conținutul istoric cu valorile care îl frămîntau pe dînsul. În general, la Vasile Alecsandri, istoria nu se justifică decît ca un element de acțiune asupra prezentului și cu deosebire asupra viitorului. Ne fiind obligat să respecte întocmai adevărul istoric, ci numai pe cel poetic, Vasile Alecsandri vede în trecut numai ceea ce vrea el să vadă. „Adeseori cînd închid ochii, văd strecurîndu-se pe aripile suvenirilor o lume întreagă de fapte istorice, de episoade curioase care ar interesa mult dacă ar fi scrise... dar ochii se deschid iarăși și ei văd cu spaimă haosul prezent, dominat de figura *hidoasei pocituri*, care țipă ca o cucuvea pe ruinele patriei.

Oricum să fie însă, iubite Negruzzi, întoarce spatele evenimentelor actuale și te aruncă în lumea fanteziei, ca un om ce se azvîrle în valuri limpezi ca să se răcorească. Scrie ce ți-o trece prin minte, fără plan, fără ordine și pregătește-ți astfel elementele unui întreg pe care l-ei scoate la lumină în timpi mai liniștiți"[7]. Scriitorul ne introduce astfel în procesul creației sale. Ca și Victor Hugo, Vasile Alecsandri completează și el uneori lacunele istoriei cu ajutorul închipuirii, pentru a face realitatea istorică mai expresivă, mai reprezentativă. Influența lui Victor Hugo asupra lui Vasile Alecsandri a fost cu lux de amănunte dovedită. În realitate ea se mărginește numai la elemente exterioare, formale, dar nu și de conținut. S-a nesocotit în analiza creațiilor sale literare, sursa cea mai importantă poate, filonul popular. Astfel, cînd în *Dumbrava Roșie* Zbaloș cade de pe cal sub lovitura paloșului lui Negrea, și viteazul moldovean evită să se folosească de situația nenorocită a leahului, Ch. Drouhet găsește că purtarea aceasta a eroului față de dușmanul dezarmat este un procedeu romantic adoptat de la Victor Hugo. Dar, comportarea lui Negrea, putea să-i fie sugerată lui Vasile Alecsandri tot așa de bine și de poezia noastră populară. Cu atît mai mult cu cît, versurile citate din *Dumbrava Roșie*, ca expresie literară, nu sînt în concordanță cu versurile invocate din *Hernani* de Victor Hugo. Cînd lui Olivier îi scapă sabia din mînă, Roland nu vrea să mai continue duelul, opinînd :

„Quand j'ai mon ennemi desarmé devant moi
Je m'arrête..."

[7] *Ibid.*, p. 104.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

În *Dumbrava Roșie*, Negrea se exprimă :

„Frate Zbaloș
Pe-un om căzut nu-mi place să cadă al meu paloș ;
Te scoală, mergi în pace cu zile de la mine" [8]

Apelativul *Frate Zbaloș* relevă numaidecît originea populară a expresiei românești. Același lucru observă Ch. Drouhet și în legătură cu enumerarea magnaților din suita lui Albert, în sensul că Vasile Alecsandri ar fi recurs și în acest caz la procedeul romantic al enumerării, folosit de Victor Hugo în *Aymerillot*, în înșirarea căpitanilor lui Carol cel Mare, sau în citarea baronilor și cavalerilor ce înconjură pe regele Ratbert, la Ancona. Procedeul e folosit însă de Vasile Alecsandri și în poezia *Concertul în luncă*, scrisă în 1869, înaintea legendei istorice *Dumbrava Roșie*. Într-un impunător cortegiu, enumerînd, poetul face să treacă prin fața noastră perechile de îndrăgostiți din lumea florilor, a păsărilor și a gîzelor :

„Iată vin pe rînd, pereche, și pătrund colea-n poiană
Bujorelul vioi, rumen, cu năltuța *odoleană*,
Frățiori și *romănițe*, care se ațin la drumuri,
Clopoței și *măzărele* îmbătate de parfumuri.
. . . . . .
Mierle vii șuierătoare, *cucul* plin de îngîmfare
Gaița ce imitează orice sunete bizare,
Stigleți, *presuri*, *macalendri* ce prin tufe se alungă
Și duioase *turturele* cu dor lung, cu jale lungă.

Iată vin și *gîndăceii* în hlamide smălțuite,
Iată *greieri*, iată *fluturi* cu-aripioare pudruite,
Și *culbeci* care fac coarne purtîndu-și casa-n spinare.
La lovirea lor poiana clocotește-n hohot mare" [9].

De un deosebit interes este însă constatarea lui Ch. Drouhet în legătură cu motivul epic al provocărilor, amenințărilor și insultelor ce și le adresează războinicii înainte de a se ataca, în opera lui Hugo, motiv epic pe care Vasile Alecsandri îl nesocotește cu desăvîrșire [10]. Remarca lui Ch. Drouhet trebuie corelată cu observația relevată de Mario Roques în lucrarea intitulată *Poezia românească de azi*. Învățatul francez observă că „atunci cînd Vasile Alecsandri cîntă țara și pe oamenii țării sale, el o face fără dușmănie pentru străini" [11].

Cu datele pe care le avea la îndemînă din tradițiile culese de Ion Neculce în *O samă de cuvinte*, dar pe care le modifică din nevoia de afirmare a valorilor vieții, Vasile Alecsandri scrie legendele *Altarul Mănăstirii Putna*, *Visul lui Petru Rareș* și *Dumbrava Roșie*. Toate trei poeziile sînt de inspirație istorico-tradiționalistă și cuprind un sîmbure

[8] Cf. Ch. Drouhet, *Victor Hugo și Vasile Alecsandri poet epic*, în „Viața românească", an. VII, vol. XXV, Iași, 1912, p. 319.
[9] Cf. Vasile Alecsandri, *Poezii*, II, București, p. 46, 47, 48.
[10] Cf. Ch. Drouhet, *loc. cit.*, p. 323.
[11] Cf. Mario Roques, *Poezia românească de azi*, București, p. 17.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

de adevăr istoric învăluit în mirajul legendei. Pentru Vasile Alecsandri legenda nu este altceva decît o specie ce „stă la mijloc între viață, istorie și basm" [12]. Dacă în prima legendă poetul restrînge informația din izvorul istoric, în cea de a doua respectă izvorul istoric cu datele tradiției, dar amplifică inutil subiectul, făcînd ca povestirea să piardă caracterul sobru al expunerii lui Neculce. Versurile au însă calități care se datoresc talentului și ușurinții cu care Vasile Alecsandri folosește octosilabul popular, pe care îl face să alterneze cu versul de șapte silabe. Tehnica aceasta a mînuirii octosilabului popular, la Alecsandri poate fi și o chestiune de fond nu numai de formă. Poetul a intuit și a evocat în mod deosebit tabloul popasului lui Petru Rareș.

„Iată-l colo jos lungit
Într-o burcă învălit,
Lîngă focul de nuiele,
Unde ard, jupiți de piele,
Patru miei de la Ispas
Pentru prînzul de popas" [13].

În legenda *Altarul mănăstirii Putna*, Vasile Alecsandri omite episodul omorîrii copilului de casă, pentru a înlătura trăsătura negativă a voievodului, reliefată în cronica lui Neculce. Alegînd izvorul istoric, poetul l-a transfigurat potrivit gustului său, pentru a nu știrbi nimic din figura lui Ștefan.

Folosind datele din cronica lui Matei Miechowski asupra războiului moldo-polon din 1497 și datele tradiției populare relatate de Neculce în *O samă de cuvinte*, Vasile Alecsandri le-a transformat și le-a combinat cu elemente din *Legenda veacurilor* și cu altele proprii și a scris *Dumbrava Roșie* cu scopul de a evoca glorioasa epocă a lui Ștefan cel Mare. Poema a fost citită de autor la una din ședințele „Junimii". Lectura a provocat admirația celor prezenți. Din mărturiile lui G. Panu [14] rezultă că la ședința „Junimii" era de față și Mihail Eminescu. Se pare că lui Eminescu nu i-au plăcut lungile monologuri, discursurile, nu i-au plăcut procedeele retorice prin care Vasile Alecsandri căuta să suplinească lipsa elanului epic. Tradiția populară a fost modificată și în *Dumbrava Roșie*. În poemul lui Vasile Alecsandri lupta din Codrii Cosminului nu cuprinde numai expediția lui Albert în Moldova, ci toate peripețiile acestei expediții. Încercarea poetului de a crea o legendă cu evocări de lupte istorice n-a izbutit. Scrisă pe un ton retoric și declamator, legenda nu reliefează îndeajuns figura centrală, pe Ștefan. D. Caracostea [15] a arătat însă că, atunci cînd legenda istorică ajunge la punctul de întîlnire a trecutului cu prezentul,

[12] Cf. D. Caracostea, *Critice literare*, III, București, 1944, p. 36.
[13] Cf. Vasile Alecsandri, *Opere complete, Poesii*, vol. I, București, 1896, p. 357.
[14] Cf. Panu, *Amintiri de la „Junimea"*, I, București, p. 86.
[15] Cf. D. Caracostea, *La poésie d'Alecsandri*, în „Langue et littérature", I, nr. 2, București, 1941, p. 125—126.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

avem a face cu pagini din cele mai alese. Scăderile sînt astfel compensate prin finalul care zugrăvește pe flăcăii ce stau în jurul focului de lîngă dumbravă.

Priviți! lîngă-o dumbravă stă tabăra de care.
Flăcăi voinici șed roată pe lîngă un foc mare,
Mirîndu-se-ntre dînșii cum vreascurile-n foc
Ca niște șerpi se mișcă, sucindu-se în loc.

„Știți voi de ce stejarul, arzînd, plînge și geme?
(Întreabă-un român ager pe care-a nins devreme).
Cole-n astă dumbravă copacii urieși
Sînt locuiți, se spune, cu suflete de leși.

Pe timpul bărbăției au prins Ștefan cel Mare
O oaste de năvală ș-au pus-o ca să are;
Iar în pămîntul negru cu sînge-amestecat
Spre lungă pomenire el ghindă-au semănat!".

El zice, și dumbrava se pare că roșește,
Ș-un aspru glas de vultur în noapte se trezește.
El zice, focul arde dumbrava luminînd,
Prin crengile frunzoase trec umbre suspinînd! [16].

Ceea ce va fi plăcut lui Eminescu va fi fost tocmai încercarea lui Vasile Alecsandri de a îmbina cele două planuri ale creației într-o atmosferă de fantastic local, planul realist și cel fantastic.

Legenda *Gazi Murad sultanul și Becri Mustafa* are ca izvor *Istoria imperiului otoman* de D. Cantemir. Elaborarea ei a durat mai mult de doi ani. Poezia înfățișează cruzimile, beția și desfrîul tiranilor care conduceau Poarta suzerană. Interesantă este în această legendă orientală contaminarea cu motive din legendele lui Victor Hugo: *Le roi s'amuse*, *Zim-Zizimi*, *Le derviche* și *Sultan Mourad*. Pe Gazi Murad sultanul Vasile Alecsandri l-a cunoscut din lectura capitolului consacrat de D. Cantemir lui Amurad al IV-lea. Pe Becri Mustafa l-a putut cunoaște însă și din poveștile turcești răspîndite și la noi. În 1900, P. M. Rădulescu-Micșunești publica în „Revista literară", *Becri-Mustafa* (Poveste turcească). Deznodămîntul legendei e melodramatic. Feringhis, fiica lui Becri Mustafa, împotrivindu-se îmbrățișărilor sultanului Gazi-Murad, e aruncată pradă tigrilor. Aceasta aduce răzbunarea lui Becri, care, tăindu-și venele, înăbușă pe sultan cu sîngele lui și cade și el fără simțire pe trupul rece al fiicei sale. Ch. Drouhet [17] observa că Vasile Alecsandri, preocupîndu-se mai mult de tablourile pitorești pe care le înfățișează, se interesează mai puțin de caracterele personajelor. Eroul romantic e construit simplist. Poetul a atribuit eroului toate viciile pe care le-a pus în antiteză cu o singură virtute, iubirea pentru copil. Greutatea elaborării acestei legende s-a datorat diversității izvoarelor folosite.

Cum traducerea Hodoș a *Istoriei imperiului otoman* de D. Cantemir, în ediția Academiei, n-a ieșit decît în 1876, Vasile Alecsandri,

[16] Vasile Alecsandri, *Opere complete*, *Poezii*, II, București, 1896 p. 234.
[17] Ch. Drouhet, *op. cit.*, p. 347.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

care începuse încă din 1874 să scrie legenda lui Becri, s-a folosit inițial de versiunea franceză a lui Joncquières de care se servise și Victor Hugo.

Între 1872 și 1878, Vasile Alecsandri a scris aproape întreaga poezie epică cuprinsă în ciclurile *Legende* și *Ostașii noștri*. Poezii cu fond epic, *Legendele* lui Vasile Alecsandri pornesc de la poezia de inspirație poulară (*Groza*, *Andrei Popa* ș.a.). Poetul trece apoi la poezia cu motive istorice, pentru a se opri în ciclul *Legendelor* la poezia cu teme vaste, luate fie din lumea basmelor, fie din numeroasele superstiții ale poporului, fie mai ales din istoria neamului.

Optimismul e caracteristic legendelor lui Vasile Alecsandri, deznodămîntul lor înfățișînd întotdeauna biruința binelui și dreptății contra răului și vicleniei.

Produs al fanteziei poetului, *Dan căpitan de plai* nu are o bază documentară. Este însă, așa cum spunea G. Călinescu, „un fragment de epopee națională fantastică și realistă, care a depășit tot ce poetul scrisese pînă atunci în acest gen" [18]. G. C. Nicolescu arată la rîndul său că valoarea legendei stă în maturitatea artistică a poetului și în splendida pildă de eroism și patriotism [19]. Poezia aduce în fața cititorului spectacolul unei lungi cariere ostășești. Urmînd parcă o linie a destinului lor, eroii din această legendă nu se lasă biruiți de evenimente. Atmosfera, interpretarea istoriei, tensiunea patriotică, retorismul, atitudinile mărețe se întîlnesc la tot pasul. Influența lui Victor Hugo e evidentă mai ales în stilul declamator. Fulga e un tip eroic de femeie în literatura română, care înfățișează viața vechii noastre societăți.

Și în teatrul lui Vasile Alecsandri apare înclinarea către aspecte folclorice, greu de găsit în modelele franceze.

D. Caracostea a arătat că ani de-a rîndul poetul a căutat o figură și un conflict ca să exprime setea de ajungere la putere; că nevoia de a da expresie unei astfel de viziuni l-a dus pe poet la o nouă formă de artă, aceea a legendei dramatice în versuri [20].

Înșirare de tablouri istorice, drama *Despot-Vodă* a fost scrisă la 1879. Piesa este o evocare a lui Despot-Vodă și a epocii. Subiectul ei e luat din cronicarii moldoveni și din *Cronica românilor* de Gheorghe Șincai. A fost scrisă din îndemnul lui A. Cantacuzin. Adevărul istoric e respectat numai în evenimentele cele mai însemnate. În acțiunile secundare ale dramei, Vasile Alecsandri a dat frîu liber imaginației. A creat personaje ca Ana, Carmina și Ciubăr-vodă. Poetul a ales din istoria Moldovei perioada care corespundea cel mai mult spiritului romantic al teatrului lui Victor Hugo. De aceea, procedee apreciate ca fiind romantice, travestirea, substituirea de persoană, simularea morții, otrava și antidotul, aparțin izvoarelor istorice. În ce privește tendința eroului dramei de a ajunge mîntuitorul creștinității, ea nu

[18] G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, București, p. 70—71.
[19] Cf. G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, București, 1962, p. 447.
[20] D. Caracostea, *Critice literare*, vol. II, București, 1944, p. 72.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

se găsește în cronici. Vasile Alecsandri a putut-o găsi însă în scrisoarea lui Despot-Vodă din anul 1561 [21]. Tot în legătură cu izvoarele istorice ale dramei *Despot-Vodă*, trebuie să amintim și de documentele privitoare la domnia lui Alexandru Lăpușneanu și Iacob Eraclide Despotul, aflătoare în arhivele Londrei (Public Record Office), documente trimise guvernului englez de către agenții săi din Constantinopol, Praga și Viena, în anii 1561 și 1562. Aflăm din aceste documente întemeiate pe o legendă acreditată în țară cît și în străinătate, că Alexandru Lăpușneanu ar fi ținut în căsătorie pe Ruxandra, sora pretendentului la domnie Iacob Despotul, și că în timpul luptelor dintre presupușii cumnați, soția lui Alexandru Lăpușneanu ar fi fost de partea fratelui său. Dar al treilea din documentele aflate în arhivele Londrei ne îndreptățește să susținem că Ruxandra n-a dat ajutor lui Despot, deoarece, în acest document se arată că ea a fugit la hotarele turcești după ce Alexandru Lăpușneanu a fost învins [22].

Conflictul fundamental al dramei e între ambiția voievodului Despot Eraclide pe de o parte și rezistența lui Tomșa și a poporului pe de alta. Nutrită din teatrul lui Victor Hugo, drama lui Vasile Alecsandri e înrîurită și de piesa *Răzvan și Vidra* a lui B.P. Hasdeu. Acțiunea se desfășoară în jurul conflictelor dintre Despot-Vodă și Alexandru Lăpușneanu și dintre Despot-Vodă și Tomșa. Gata să trădeze interesele țării, Moțoc reprezintă marea boierime. Deși urăște pe Alexandru Lăpușneanu, Tomșa se împotrivește lui Despot. Carmina e eroina care îmboldește pe Despot în acțiunea de cucerire a tronului. Ea e construită după modelul Vidrei din piesa lui B.P. Hasdeu. Poporul e de partea lui Tomșa. Starea de nemulțumire a poporului față de faptele lui Despot Eraclide se vede din dialogul dintre Limbă-Dulce și Jumătate. Însuflețiți de sentimente patriotice, aceștia resping încercarea lui Despot de a-i cumpăra.

„...Despot, sîntem țărani.
Nu vindem țara noastră, nici cugetul pe bani".

Finalul dramei readuce în scenă pe transfiguratul Ciubăr-vodă. Vindecat de viciul domniei și identificat cu instinctul popular, Ciubăr e acela care-l ucide pe Despot, nu Tomșa cum arată izvoarele istorice. Dramaturgul a ținut ca pedeapsa împotriva setei de domnie să vie tocmai din partea fostului nebun stăpînit de această patimă. Reprezentată, piesa a repurtat un mare succes, întrucît versurile lui Vasile Alecsandri au mișcat publicul prin frumusețea lor simplă și gravă.

S-a emis părerea că în *Despot-Vodă*, poetul ar fi complicat voit datele pe care istoria i le-a pus la îndemînă, cu elemente introduse

[21] Cf. *Documente Hurmuzache*, II, p. 415—416 și N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, Vălenii-de-Munte, 1932, p. 209.

[22] Cf. Marin Dumitrescu, *Documente din Arhivele Angliei, privitoare la domnia lui Alexandru Lăpușneanu și Iacob Eraclide Despotul*, în „Convorbiri literare", XXXVII, București, 1903, p. 449—455.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

din dramele lui Victor Hugo, *Marie Tudor*, *Lucrèce Borgia* și *Marion Delorme*. S-a precizat astfel, că dintre accesoriile melo-dramatice ale pieselor romantice, Vasile Alecsandri ar fi împrumutat motivul otravei și al antidotului din piesa *Lucrèce Borgia* [23].

În realitate, Vasile Alecsandri, în cazul de față, n-a complicat datele istorice, ci le-a consemnat așa cum le-a găsit în cronica lui Nicolaie Costin: „că înțelegînd Alexandru-Vodă, au pus de l-au otrăvit pre taină. Și simțindu-se a fire otrăvit, îndată a luat doftorii și nu i-au stricat nimică otrava" [24].

Aceeași apropiere s-a făcut apoi, între actul III, scena 6 a dramei *Despot-Vodă* și scena a 4-a a actului II din *Marion Delorme* [25]. Căci, după cum marchizul de Saverny se face că e rănit de moarte și căpitanul de poliție, în piesa lui Victor Hugo, îl lasă pe pavea și arestează numai pe Didier, s-a demonstrat că, tot așa se întîmplă cu Despot, în piesa lui Vasile Alecsandri, atunci cînd seimenii lui Alexandru Lăpușneanu vin să-l aresteze în castelul lui Laski. Nici aici însă, Vasile Alecsandri n-a schimbat datele din izvorul istoric, pentru că același Nicolaie Costin scrie: „Și vrînd să fie pre taină lucrurile lor... peste puține zile ieșit-au Laski jalnic, zicînd că a murit Despot... Făcut-au săcriu de mort... și-l duce cu preoți la biserică de-l prohodesc și-l îngroapă; și după aceste s-au pornit Despot cu oști cu Laski cu tunuri [26]...".

În ce privește fuga lui Despot din temniță, considerată de Ch. Drouhet ca o „contaminare curioasă" a travestirii lui Gilbert din drama *Marie Tudor* de Victor Hugo, cu una din isprăvile cele mai vesele ale lui Pîcală, menționăm că apropierea dintre evadarea lui Despot din drama lui Vasile Alecsandri și motivul popular fusese semnalată lui Ch. Drouhet de către D. Caracostea [27]. Luat pe sus de țăranii care voiau să se răzbune de festele ce le jucase, Pîcală e băgat într-un sac și dus la marginea unui lac ca să fie înecat. Păcală strigă pe un văcar care trecea pe lîngă locul unde-și aștepta osînda și-l păcălește că oamenii din sat vor să-l pedepsească, fiindcă nu primește să le fie primar. Văcarul desleagă sacul și, cu gîndul să ajungă la cinstea pe care Pîcală o disprețuiește, se bagă în sac în locul acestuia. Tot așa Ciubăr-vodă e înșelat de Despot în drama lui Vasile Alecsandri. Nota de umor popular a fost intuită de Vasile Alecsandri și aici în partea ei de glumă ușoară, prin care fantasticul inerent poveștilor a fost scoborît pe planul experienței obișnuite. Este aici o atitudine mai curînd antiromantică, proprie poetului Vasile Alecsandri.

S-a subliniat de asemenea, că Ciubăr-vodă a fost creat de amintirea bufonilor lui Shakespeare și a „nebunilor" de curte ai lui Victor

[23] Ch. Drouhet, *Alecsandri și scriitorii francezi*, București, 1924, p. 277.
[24] M. Kogălniceanu, *Cronicele României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*, Tom. I, București, 1872, p. 443.
[25] Ch. Drouhet, *op. cit.*, p. 274.
[26] M. Kogălniceanu, *op. cit.*, p.434.
[27] Cf. Ch. Drouhet, *op. cit.*, p. 275, nota 1.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

Hugo : L'Angély din *Marion Delorme*, Triboulet din *Le roi s'amuse*, Trick, Geraff, Gramadoch și Elespuru, ceata zburdalnică din jurul posacului Cromwell [28]. Personajul Ciubăr-vodă a fost construit de Vasile Alecsandri după modelul eroului *Ciubăr-vodă din fabula fabulelor vechi populare* sau *Rolando furiosu moldovenescu* a lui C. Stamati [29]. Într-o scrisoare către C. Negruzzi [30], din 1868, Vasile Alecsandri arată că găsise multe frumusețI în poeziile lui Stamati, printre care și alergarea calului lui Ciubăr-vodă.

Ultimele două drame istorice scrise de Vasile Alecsandri, *Fîntîna Blanduziei* și *Ovidiu* sînt piese cu subiecte luate din istoria romană. Ele tratează tema destinului artistului. Cea dintîi este un imn de slavă închinat iubirii și tinereții. A doua conține drama omului de geniu.

Terminată în anul 1883, *Fîntîna Blanduziei* a fost reprezentată în 1884. Punctul de plecare al piesei este *Fons Bandusiae* a lui Horațiu. Și aici poetul Vasile Alecsandri a amestecat în evocarea figurilor fantezia, care însă n-a depășit cadrul istoric. Citind traducerile lui Ollănescu-Ascanio din Horațiu și unele lucrări de specialitate, printre care Ch. Dezobry, *Rome au siècle d'Auguste* (Paris, 1875), Vasile Alecsandri va fi adîncit viața poetului latin Horațiu, oprindu-se, îndeosebi, asupra ultimilor ani ai vieții. Cu toată vîrsta înaintată a lui Horațiu, Vasile Alecsandri face să-i înmugurească în inimă o iubire tîrzielnică pentru sclava Getta, care însă înfiripase relații de dragoste cu Gallus, un sclav al lui Horațiu. Răpit de frumusețea ei, Horațiu o răscumpără și, în clipa în care Getta e silită să-i mărturisească simpatia ei pentru Gallus, Horațiu se gîndește o clipă să-i omoare, dar senina resemnare îl face să asculte de glasul rațiunii și le redă libertatea. Astfel, lîngă Fîntîna Blanduziei, la umbra unor copaci tineri cu frunza verde și aromată, unde poetul Horațiu stă întins pe un covor de purpură alături de un prieten iubit și își depănau amintirile, Vasile Alecsandri face să o întîlnească pe frumoasa sclavă Getta. Detaliile de viață romană sînt amintite de Vasile Alecsandri cu o precizie impresionantă. Este o dovadă că poetul își asimilase perfect inspirația horațiană și se familiarizase în chip strălucit cu viața, cu ideile și cu concepțiile poporului latin. Ocupîndu-se de piesa lui Vasile Alecsandri, D. Caracostea a arătat că dorința poetului de a pătrunde aspectele mitice l-a dus la imaginea aceasta a apei vii ca izvor de viață, cu acea atmosferă populară a oglindirii așteptatului, cu vraja, cu farmece ca în descîntecele noastre și cu al doilea simbol al vieții, stejarul cu rădăcini adînci preamărit de poet.

În sfîrșit, ultima dramă a lui Vasile Alecsandri este *Ovidiu*, scrisă în 1885. Subiectul ei e exilul poetului latin la Tomis, conflictul fiind alcătuit de o presupusă intrigă de iubire între Ovidiu și Iulia, nepoata împăratului August. Ultimul dintre poeții elegiaci din timpul lui Au-

[28] Cf. Ch. Drouhet, *op. cit.*, p. 279.
[29] Cf. C. Stamati, *Musa românească*, Iași, 1868, p. 143.
[30] Cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, București, 1904, p. 30—32.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

gust n-a fost cîntărețul inspirat de sentimente înalte naționale, ca poeții din epoca clasică. Pe Ovid nu-l încînta trecutul Romei ca pe Virgil, Tibul și Properțiu. Pentru dînsul trecutul Romei avea mai puțină însemnătate. Ceea ce cînta era timpul în care trăia el. A fost răsfățatul societății înalte din Roma. În opera lui găsim primele semne ale decandenței literare. Viața lui Ovid e viața unui om ușuratic care a trăit în lux, viața unui răsfățat, care exilat nu și-a menținut demnitatea unui bărbat adevărat care cade în nenorocire. Cînd a publicat *Ars amandi*, cartea a făcut multă vîlvă în jurul lui. În ea se dădeau metode de cultivare a iubirii. Și August care ținea să îndrepte societatea romană și să restabilească vechea viață de familie, n-a fost bucuros de apariția operei și de aceea a căutat să ia măsurile pe care le-a luat. După plecarea lui Ovidiu în exil, se zice că August ar fi revenit asupra hotărîrii luate și ar fi voit să-l recheme. Moartea însă l-a surprins pe poet în exil. Că August ar fi revenit asupra hotărîrii nu știm bine, mai ales dacă ne gîndim că în ultimii 14 ani de domnie August începe să aibă tendințe spre tiranie. Începuse să fie ceea ce au fost Tiberiu, Caligula, Nero și alți împărați mai tîrziu. De aceea, trebuie să ne îndoim că August ar fi revenit asupra hotărîrii luate. Atît ca realitate istorică, cît și ca realitate sufletească, Ovidiu nu oferea poetului destule posibilități spre a face din el eroul unei drame istorice. Și atunci, sub înrîurirea romantismului francez, Vasile Alecsandri a căutat să împrumute și să combine elemente de intrigă, ocolind sau modificînd datele adevărului istoric, pentru a face din ușuraticul Ovidiu, mai întîi un erou al iubirii lui pentru Iulia, nepoata lui August, în al doilea rînd un mare apărător al romanității în ținuturile barbare de la Tomis.

Ibis, cartaginezul bogat, care în drama lui Alecsandri caută să se răzbune pe Ovid, pentru că furase inima iubitei sale Corina, e construit prin analogie cu *Ibis*, ultima operă atribuită lui Ovid și care este un poem de blestem, în care Ovid imitînd pe poetul alexandrin Callimachos, blestemă pe un prieten din Roma, care în loc să intervină pe lîngă August pentru grațierea lui, îl ponegrește mai rău și-i aduce unele jigniri în familie.

Același lucru și cu eroina din piesa lui Vasile Alecsandri, Corina. Cele mai multe dintre elegiile de tinerețe ale lui Ovid, *Amores*, au fost dedicate de poetul latin Corinei, personaj fictiv, după cum se poate vedea din însuși mărturia poetului. Analogia dintre eroina fictivă căreia poetul Ovid îi dedicase colecția de elegii *Amores* și eroina din drama lui Vasile Alecsandri este evidentă.

În concluzie, observăm că în ultima perioadă a creației sale literare, Vasile Alecsandri s-a îndreptat spre literatura istorică. Pasiunea pentru tot ce era românesc l-a determinat să glorifice eroismul poporului. Necesitatea reorganizării statului reclama, după 1859, opere literare capabile să trezească încrederea în însușirile neamului. Se simțea nevoia reînvierii vechilor virtuți. De aceea, în legendele și dramele sale istorice, scriitorul și-a îndreptat atenția exclusiv spre cercetarea

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

trecutului. Orientîndu-se către literatura de inspirație istorică, Vasile Alecsandri a căutat, după exemplul lui Victor Hugo, să evoce în poezia epică figuri legendare de vitejie din trecut pe care să le plaseze alături de eroii reali. Pentru exaltarea sentimentului național al compatrioților săi, poetul a scris *Legende*, *Ostașii noștri*, *Cetatea Neamțului* și *Despot-Vodă*, opere în care a reînviat figuri de domni ca Ștefan, Mihai, Vlad Țepeș, Rareș și Despot, de căpitani vestiți ca bătrînul Matei Cîrjă, Coman de la Comana, Cioplan din Pipirig, Velcea, Purice, Scheianul și Mircescu, sau eroi ca Dan, care trăiește ca șoimul singuratic „în peșteră de stîncă, pe-un munte păduratic...", ori Ursan, „om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan". Deși scrie sub puternica influență a romantismului francez, Vasile Alecsandri reușește să creeze opere originale, românești.

Iar, dacă s-a dovedit romantic prin anumite gesturi spectaculare, poetul nu le-a luat direct din opera romanticului francez Victor Hugo. Încît, ideea de a prezenta pe Despot ca pe un Făt-Frumos, care cucerește inima fiicei vornicului Moțoc, prin faptul îmblînzirii calului sălbatic cu care sare zidurile curții domnești, a putut fi sugerată poetului mai curînd de basmele noastre populare decît de artificiile romantice ale operei lui Victor Hugo.

LES SOURCES HISTORIQUES DANS L'OEUVRE DE VASILE ALECSANDRI

RÉSUMÉ

Dans cette étude, l'occupe s'occupe de la dernière période de la création de Vasile Alecsandri. L'orientation du poète vers une littérature fondée sur des sources historiques trouve son écho dans les légendes : *Dumbrava roșie* (La Forêt rouge), *Altarul Mînăstirii Putna* (L'autel du monastère Poutna), *Dan căpitan de plai* (Dan, le capitaine), *Visul lui Petru Rareș* (Le rêve de Petru Rareș), ainsi que dans ses drames historiques *Cetatea Neamțului* (La forteresse de Neamțu), *Fîntîna Blanduziei* (La fontaine de Blanduzia) et *Ovidiu*. Bien que sous l'influence de la littérature romantique française, Vasile Alecsandri réussit cependant à créer des oeuvres originales, où se reflètent les événements historiques, la nature, les croyances, les traditions et les sentiments du peuple, au milieu duquel il a vécu et qu'il a admiré. Les emprunts qu'il pratique sans la littérature romantique française n'ont pas été serviles ; ils concernent seulement certains éléments extérieurs et formels, sans en pénétrer le contenu. On montre ainsi que Vasile Alecsandri n'a pas compliqué délibérément les données offertes par l'histoire, avec

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)

des éléments empruntés aux drames et aux légendes de Victor Hugo [31]. Notre poète les a présentées telles qu'il les a trouvées dans les chroniques moldaves republiées par M. Kogălniceanu. Voilà pourquoi des procédés appréciés comme romantiques, le travestissement, la substition de personnes, la simulation de la mort, le poison et l'antidote, appartiennent aux sources historiques mêmes utilisées par Vasile Alecsandri, et moins à l'influence du romantisme de Victor Hugo.

[31] Voir Ch. Drouhel *Victor Hugo şi Vasile Alecsandri poet epic* dans „Viaţa românească", VIIIe année, t. XXV, Iassy, 1924, p. 34 et Ch. Drouhet, *Alecsandri şi scriitorii francezi* (Alecsandri et les écrivains roumains), Bucarest, 1924.

BDD-A1588 © 1965 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:42 UTC)